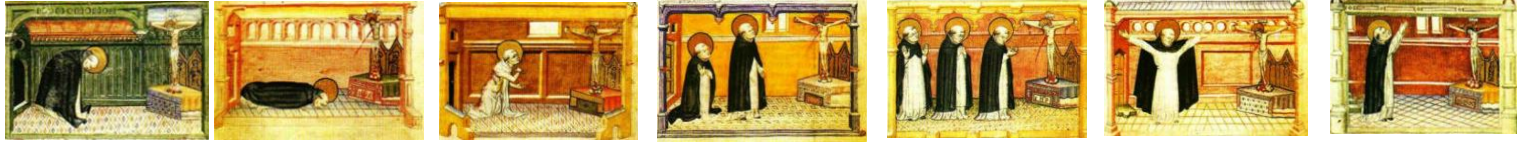

“Pietà” III

Dieper leven:

Ik grijp nog even terug op de Duitse mystiek van de Gottesfreunde om te kijken of er een link ligt met de huidige tijd. De Dominicanessen, van het Rijndal in het bijzonder, grepen deze stroming met beide handen aan om d.m.v. de onderrichtingen tot eenwording met Jezus te komen. Dat was via de preken, maar er verschenen ook handleidingen om door te dringen tot het hogere. Dat hield vooral in dat je voorbij je lichamelijke, aardse leven moest komen tot geestelijk leven. Dat kon door gebed en studie maar ook door uitputting en zelfkastijding.

Anoniem - Negen manieren van gebed door Dominicus¹, 1340 (gebedshoudingen-geseling-aanbidding, maar ook studie (niet afgebeeld))

Wij worden nu met een tegengestelde beweging geconfronteerd in deze tijd van pandemie. Al ons genot wordt van buitenaf ingeperkt, we worden geconfronteerd met leegte, verveling en eenzaamheid en zien ons genoodzaakt een diepere betekenis aan ons leven te geven. De nonnen wisten waar ze heen wilden, wij zijn de woestijn in gestuurd.

Beeld van Jezus:

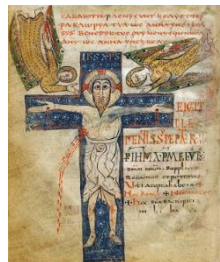
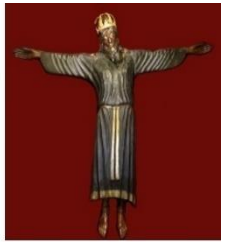
Welk beeld hadden de Middeleeuwen voor ogen als ze zich Jezus voorstelden? Gelukkig was er een ‘perfecte’ overlevering van het gelaat van Jezus op de doek die Veronica gebruikte om zweet en bloed van Jezus’ gezicht af te vegen tijdens diens kruisweg:

de ware afbeelding, de *Vera Icon*. Maar we hebben ook nog een andere afbeelding die gebeeldhouwd zou zijn door Nicodemus die Jozef van Arimathea hielp bij Jezus’ graflegging: de *Volto Santo*² - het Heilig Gelaat.

Hij had Jezus van nabij gezien. Het beeld was alom bekend vanaf de 12^e eeuw omdat kopieën wijd verspreid waren.

Miniatuur met Veronica's doek, 1500 *Volto Santo*, '745'

Miniatuur Gellone, 790

Anoniem - Leven van Jezus, 1455

Lorenzetti - Kruisafname, 1320

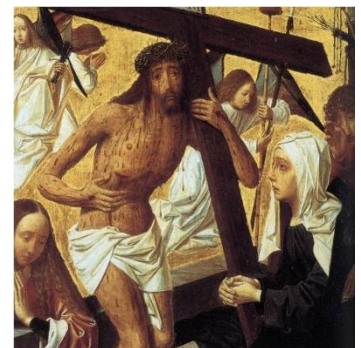
Kruisafname en Graflegging, 1000

Pietà, 1430

Religieuze kunst:

Allereerst verscheen het Pietà-thema in de vele gebedenboeken zoals Getijdenboeken en Psalters. Die zagen er dikwijls ook nog redelijk mooi en lieflijk uit³ omdat de opdrachtgevers, meest welgestelden, met de boeken wilden pronken en laten zien dat ze godsvruchtig waren. Andere werden aan kloosters geschonken of in opdracht van welvarende kloosters gemaakt. Daar was men meer gefocust op het lijden en de wonden van Jezus die een bron voor meditatie waren. De afbeeldingen vertoonden steeds meer de pijn van de wonden en er kwamen zelfs afbeeldingen met enkel de wonden. Sommigen raakten daarop zo gefixeerd dat ze zelf de wonden (stigmata) kregen aan handen, voeten en zijde, zoals Franciscus.

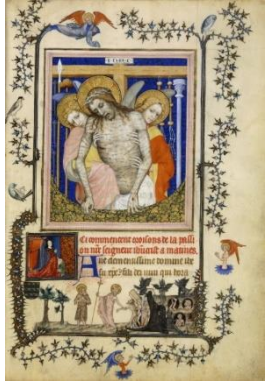

Man van Smarten, 1485

De Pietà bevat ook een eucharistische dimensie. Maria werd vergeleken met de monstrans die het lichaam van Christus draagt (hostie) en aan de gelovigen het lichaam toont. Dit paste volledig in de ideeënwereld van de Sacramentsdevotie die in de 13e eeuw ontstond in het prinsbisdom Luik. Het leven van bepaalde vrouwen, dikwijls

Begijnen, werd namelijk beheerst door een extreem verlangen om verenigd te worden met hun Bruidegom, Christus. Wanneer ze zich in de plaats van Maria stelden, konden ze Christus werkelijk omhelzen.

De Pietà in miniaturen van gebedenboeken:

Christe de Pitié, 1407 (Fr)

Pietà, 1460 (Duitsland)

Pietà, 1480 (Frankrijk)

Pietà, 1420 (Nederland)

Pietà, 1405 (Nederland)

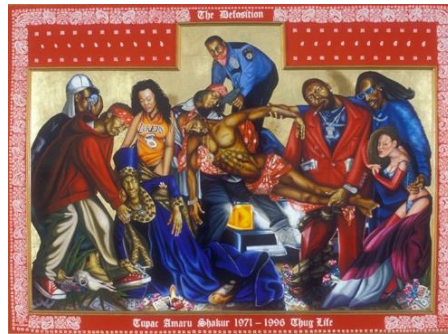
De Zuid-Duitse houten sculptuur was belangrijk in de ontwikkeling van nieuwe onderwerpen die het intens emotioneel godsdienstig leven weerspiegelden, aangemoedigd door bewegingen als de Duitse mystiek. Deze worden bekend als Andachtsbilder (godsdienstige afbeeldingen) en omvatten de Pietà, Nadenkende Christus (Christus op de Koude Steen), Man van Smarten (Christus im Elend), Arma Christi (Instrumenten van het Lijden), Doek van Veronica, het afgehakte hoofd van Johannes de Doper en de Maagd van Smarten. De Pietà was dus niet de enige noviteit voor devotie maar wel de meest aansprekende.

In Duitsland werd het Pietà-motief vertaald in een beeld, in sculpturen van brutaal expressionisme, dat een skeletachtige Jezus toont en een overvloed aan bloed, druipend van de wonden: het Vesperbild, ook wel Pietà. Het is een verwijzing naar de avond (vespera in het Latijn) van Goede Vrijdag en roept het moment op waarop het lichaam van Jezus, van het kruis gehaald, wacht op zijn begrafenis en op de schoot van Maria belandt.

Recentere Kruisafnames:

Arnold Böcklin - Kruisafname, 1861

Sanford, Tom - Times Square Deposition (moord op hiphopper TwoPac), 2004

Ludovica Rambelli Theater - Kruisafname (Serie: Tableaux Vivants⁴ naar Caravaggio), 2018

- 1 Dominicus en gebed: <https://dominicanen.nl/2011/04/bidden-met-lijf-en-leden-2> *
- 2 Volto Santo di Lucca: https://en.wikipedia.org/wiki/Holy_Face_of_Lucca * (Nederlandse vertaling rechts bovenin inschakelen)
- 3 Blader door een rijk geïllustreerd Psalterium uit 1200: <https://youtu.be/blamkBVXm1M> *
- 4 Tableaux Vivants van Ludovica Rambelli Theater: <https://www.youtube.com/watch?v=WssgNZ96nZ0> *

Afgelopen week beloofde ik “de Pietà van tragiek naar schoonheid, van confrontatie naar medeleven”, maar dat gaat dan over de sculpturen die ik volgende week zal behandelen. Deze week bleef ik steken bij “het beeld van Jezus”.....

Ton van Leest

* Alle bijdragen kun je terugvinden op de website van Ekklesia Tilburg onder “Actueel”, waarin ook de links aan te klikken zijn.